

С.М. Опратний*

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ ДІЛОВОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Розглядається професійне навчання державних службовців як складна соціальна професійно-педагогічна система, в якій одночасно поєднуються соціалізація, професіоналізація і персоналізація особистості фахівця. Підкреслюється, що методологічною і теоретичною основою розвитку цієї системи є, в першу чергу, певна сукупність вимог, які суспільство висуває до системи вищої професійної освіти, зокрема підготовки державних службовців у сфері ділової англійської мови як засобу міжнародного спілкування

Аналіз низки досліджень дає змогу визначити основні вимоги, що висувують до вищої школи й визнані нами як соціальне замовлення суспільства і держави, котре вона покликана задовольнити:

- формування адекватної сучасному рівню розвитку суспільства кадрової інфраструктури основних галузей промисловості і сфери послуг;
- відновлення професійної освіти, підвищення її якості й відповідності структурі потреб ринку праці;
- випереджувальний розвиток системи вищої професійної освіти, здатної мобільно забезпечити підвищення культури виробництва;
- підвищення гнучкості структури професійної освіти і можливості її адаптації до актуальних і перспективних потреб ринку праці;
- розвиток культури соціальної поведінки особистості з урахуванням відкритості суспільства, його швидкої інформатизації, входження у світовий економічний і інформаційний простір;
- забезпечення соціалізації в ринковому середовищі через формування соціальних навичок, практичних цілей навчання у сфері іноземних мов і міжнародних відносин.

При цьому перші чотири положення ми розглядаємо як відносно стійкий компонент, що є необхідною передумовою нормальної життєдіяльності суспільства, а останні — як потребу особистості в освітніх послугах, породжену проблемами, що виникли в зв'язку з адекватними тенденціями розвитку суспільства, зокрема формуванням ринкових відносин, виникненням попиту на неординарних фахівців, які готові до прийняття самостійних рішень, нестандартно мислять і вміють створити атмосферу взаєморозуміння в колективі, налагодити ділові контакти з партнерами, володіють іноземними мовами, культурою ділового спілкування, інформаційною культурою, уміннями професійного й особистісного спілкування.

Набуття перерахованих вище якостей вимагає формування нової парадигми вищої освіти, орієнтованої на реалізацію в практиці вищої школи ідей гуманізації, гуманітаризації і гармонізації, фундаменталізації й інформатизації особистісно-діяльнісного підходу, що забезпечує нову систему соціалізації і професіоналізації особистості.

Актуальним є те, що на відмінну від традиційного навчального процесу, оснований на логіці предметної сфери, де головним є одержання знань, а основною метою — формування професійних умінь і навичок, у гуманізованому навчальному процесі головним є особистість фахівця, а основною метою — її усебічний розвиток. При цьому методика «від знань до умінь»

© Опратний С.М., 2005

* здобувач кафедри державного управління та адміністративного менеджменту Гуманітарного університету "Запорізький інститут державного і муніципального управління"

перетвориться в методику «від активних дій — до знань і умінь», що відбиває закономірності пізнавальної діяльності студентів. Як орієнтована основа виступають гуманізовані моделі навчального процесу й алгоритми навчально-професійної діяльності.

Необхідність створення нових навчальних програм і навчальних посібників з орієнтацією на гуманітарну співдружність викладачів і студентів, що вивчають чи говорять англійською мовою, ні в кого не викликає сумніву, як і той факт, що “мова — невід’ємна частина людського розуму і, отже, тільки взаємодія всіх розумових структур і процесів (сприйняття, розуміння, пам’яті) забезпечує її функціонування”¹.

Ідея гуманітаризації широко розглядається з погляду всебічного розвитку особистості.

Методологічною основою формування поняття гуманітаризації вищої освіти є орієнтація змісту, методів і засобів професійної освіти, по-перше, на знання узагальнюючого, логіко-інформаційного характеру (поняття, залежності, факти тощо), по-друге, на знання, звернені до “світу людини” (ціннісно-змістовні, мотиваційні, моральні, естетичні тощо).

Процес гуманізації вищої освіти більшою мірою спрямовано на другий тип знань і тому не може бути зведений тільки до кількісного збільшення предметів гуманітарного циклу чи розширення їхньої частки в структурі професійної підготовки фахівців.

Аналіз досліджень свідчить, що на сьогодні в українській системі вищої професійної освіти набули розвитку такі напрями гуманізації і гуманітаризації:

1) “укрупнення” гуманітарних аспектів у всіх діючих курсах професійного навчання, що дає змогу розглядати досліджуваний об’єкт у ширшому соціокультурному контексті — у системі “людина-економіка-суспільство-природа”;

2) створення інтегрованих навчальних предметів, в основі яких лежить світоглядна спрямованість, наукова картина світу;

3) особистісно-діяльнісний підхід до навчання і виховання, метою якого є розвиток рефлексивних механізмів мислення і діяльності (самоконтроль, самооцінка, прогнозування помилок і труднощів) за допомогою методів і засобів, спрямованих на прискорення соціального і професійного самовизначення особистості студента;

4) використання інформаційних технологій у процесі навчання з метою розвантаження його від рутинних операцій, підвищення рівня інтелектуальної діяльності студентів.

Щодо питання вивчення іноземної мови можна зазначити, що тут має місце взаємозв’язок лінгвістичної освіти й усвідомлення кожною особистістю самої себе, свого мислення, тобто з’ясування того, що існують різні способи оформлення думки, різні зв’язки між формою і значенням мовних явищ. Навчання цьому предмету сприяє формуванню культури спілкування, що передбачає, зокрема, вміння слухати співрозмовника, терпимість і ввічливість стосовно партнерів по спілкуванню. Однак вивчення та володіння іноземною мовою на професійному рівні неможливе без пізнання культури народу, його традицій та звичок, законів ведення бізнесу і підтримки міжнародних відносин. Знання мови не повинне обмежуватися лише власне лінгвістичним матеріалом, оскільки невербальні способи комунікації відіграють важливу роль у процесах спілкування, полегшуючи або, навпаки, значно ускладнюючи їх. У міжнаціональних контактах певні жести, поведінка чи навіть одяг можуть поставити під сумнів успіх подальших переговорів чи контрактів.

Навчання іноземної мови як універсального засобу спілкування передбачає знання мови і як функціональної системи, і як діалогу культур, діалогу “конструктивного гуманітарного правового простору її носіїв”. Вагоме місце в культурі етносу посідають національний характер та стереотипні уявлення про нього. “Стереотип, - як зазначає Г. Аллапорт, - це не тільки серія образів, які гарно

¹ Загороднюк С.В. Розвиток управлінського спілкування в системі підготовки державних службовців: Автореф. дис. канд. наук з держ. упр. – Київ, 2003.

чи погано описують світ. Крім просто опису, стереотип містить в собі стійку оцінку. Якщо стереотип каже нам, наприклад, що той чоловік поганий, то ми не примушуємо себе замислюватися над тим, яким він є насправді. Бачимо його як злого чоловіка. Бачимо *лінивого індіанця, хитрого єврея, жорстокого турка*". Безперечно, представники різних етносів відрізняються один від одного.

Стереотип є структурою, в якій поєднуються пізнавальні та емоційні складники, а також прагматичні чинники, що відповідно входять до складу теорії людської діяльності. Крім того, стереотипне уявлення не тільки передається з покоління в покоління, але часто буває наріжним каменем у культурі, бізнесі та політиці. Досить часто усталені стереотипи є супутниками ксенофобії - нелогічного страху перед іноземцями, який, проте, можна пояснити і зрозуміти. Вже тільки це свідчить про необхідність орієнтувати всю систему вищої освіти на формування гармонічно розвинутої особистості майбутнього управління, його духовних, моральних і професійних якостей.

У нашому дослідженні ми розглядаємо взаємозв'язок ідей гуманізації, гуманітаризації й гармонізації освіти і як соціальне замовлення суспільства, і як нові соціально-педагогічні принципи сучасної моделі вищої освіти, продиктовані необхідністю професійної підготовки фахівців, що передбачає таку зміну змісту вищої освіти, організаційних форм, методів і засобів навчання, яка забезпечить:

1) формування активної життєвої позиції слухача в процесі професійного становлення;
2) спрямованість навчання на формування конкурентоспроможного фахівця, який володіє загальною культурою, інформаційною культурою, культурою ділового спілкування, навичками ділової англійської мови;

3) формування і задоволення пізнавальних потреб у процесі підготовки;

4) розвиток творчого потенціалу.

Для підвищення ефективності системи освіти необхідно в першу чергу вирішити проблеми фундаменталізації й подолання наявної роз'єднаності її природничої й гуманітарної освіти, а також вузькості спеціалізації, надмірної прагматичної орієнтації багатьох навчальних дисциплін. Ці особливості сучасної системи освіти ускладнюють формування у людей цілісних уявлень про багато явищ природи й суспільства і закономірності їх подальшого розвитку.

Фундаменталізація освіти передбачає її орієнтацію на вивчення основних законів природи і суспільства, а також природи і призначення самої людини. Такий підхід має дати людям змогу самостійно знаходити і приймати відповідальні рішення в умовах невизначеності, у критичних і стресових ситуаціях, коли людина стикається з новими складними природними і соціальними явищами. Наукові знання й високі моральні принципи є в цих випадках надійною опорою.

Під поняттям "фундаменталізація" надалі ми розуміємо істотне підвищення якості освіти і рівня освіченості людей шляхом відповідної зміни змісту досліджуваних дисциплін, зокрема іноземних мов, і методології навчального процесу.

При цьому ми враховуємо, що англійська мова як навчальний предмет є потужним інструментом полікультурного розвитку особистості.

Ідея інформатизації процесу підготовки фахівців — одна з найпріоритетніших на сучасному етапі розвитку суспільства. Це підтверджує існуюча реальність, тобто вступ українського суспільства в постіндустріальний період свого розвитку.

Не викликає сумніву теза, що співтовариства, котрі не матимуть у своєму розпорядженні кадри, які ефективно працюють у сфері інформатизації всіх сфер життєдіяльності, не мають майбутнього.

Незважаючи на досягнуті результати у вирішенні питання інформатизації професійної освіти існує низка об'єктивних і суб'єктивних протиріч і проблем, пов'язаних з подальшим розвитком цього напрямку діяльності.

По-перше, соціальні протиріччя, викликані економічною перебудовою суспільства. На

сучасному етапі держава виявилася заблокованою з двох сторін, брак конкурентоспроможних фахівців гальмує її належний розвиток, у той час як сама держава не може надати стабільну зайнятість тим, хто здатний до продуктивної праці. Освіта при цьому розглядається як відсутня ланка для усунення цього протиріччя.

По-друге, практичні протиріччя, що існують у системі підготовки державних службовців у ВНЗ, який розглядаємо як соціальний інститут, що дає змогу в сучасних умовах забезпечити необхідний рівень професіоналізму й інформаційної культури фахівця.

Найхарактернішими протиріччями в системі вузівської підготовки державного службовця ми визначили суперечності між:

- вимогами суспільства до рівня інформаційної культури фахівця і можливостями вищої школи реалізувати їх;
- професійним середовищем фахівця й навчально-інформаційним професійно орієнтованим середовищем ВНЗ, в умовах якого здійснюється підготовка фахівця;
- потребами особистості в одержанні конкурентоспроможних знань і реальним змістом підготовки фахівця.

Подолання перерахованих протиріччя ми бачимо в тому, що процес підготовки державних службовців в умовах ВНЗ має бути індивідуально-творчим, що передбачає здійснення професійного становлення майбутнього фахівця в умовах різних видів професійно-орієнтованої діяльності.

Як найбільш значимі проблеми інформатизації освіти можна виділити такі:

- глобальну раціоналізацію інтелектуальної діяльності за рахунок радикального підвищення ефективності і якості підготовки фахівців до рівня, досягнутого в розвинутих країнах, тобто підготовка кадрів з новим типом мислення, що відповідає вимогам постіндустріального суспільства;
- методологічні проблеми розробки й оптимального застосування нових інформаційних технологій у сфері освіти;
- практичні проблеми розробки навчальних курсів, комп'ютерних навчальних програм і використання їх у сукупності з традиційними методами, формами і засобами навчання;
- переведення традиційної методичної системи на інформаційні технології.

З погляду методики професійного навчання нові інформаційні технології в освіті мають бути пророблені з орієнтацією на конкретне застосування. Частина технологій може підтримувати навчальний процес (лекційні і практичні заняття), інші технології здатні ефективно підтримати розробку нових підручників і навчальних посібників.

У нашому дослідженні навчально-інформаційне професійно орієнтоване середовище є, з одного боку, засобом інтеграції навчальної, наукової, методичної й комунікативної діяльності суб'єктів педагогічного процесу, з іншого — дидактичною умовою, що забезпечує ефективність процесу підготовки студентів.

Підхід до визначення навчально-інформаційного професійно орієнтованого середовища виявляє необхідність переструктурування програм навчальних предметів (курсів), інтеграцію деяких тем чи самих навчальних предметів (курсів) і, як підсумок, — зміну змісту освіти та її структур.

Інформаційні технології являють собою інструмент, що дає змогу педагогам якісно змінити методи й організаційні форми своєї роботи і на цій основі:

- повніше зберігати і розвивати індивідуальні особливості суб'єкта, розвивати в кожному властиве йому поєднання особистісних якостей;
- зосереджувати основну увагу на формуванні пізнавальних здібностей, умінні здійснювати навчальну діяльність, підтримувати і розвивати прагнення до самовдосконалення;

- посилювати міждисциплінарні зв'язки в навчанні, забезпечувати нерозривний зв'язок між гуманітарними науками;
- здійснювати постійне і динамічне відновлення організації навчального процесу, форм і методів його реалізації, їхню постійну адаптацію до зовнішніх умов, що змінилися, і контингенту, що обновляється й навчається, давати йому можливість брати участь у підготовці й реалізації цих змін;
- створювати передумови для широкого впровадження в педагогічну практику психолого-педагогічних розробок, що дають змогу інтенсифікувати навчальний процес.

Для реалізації всіх розглянутих вище ідей у нашому дослідженні базовим є особистісно-діяльнісний підхід до організації процесу навчання державних службовців ділової англійської мови.

Аналіз основних психолого-педагогічних положень виявляє, що саме в рамках цього підходу можливо реально формувати особистість фахівця, здатного адаптуватися в нових умовах, схильного до одержання нових знань і самореалізації у своїй професійній діяльності.

При цьому ми враховуємо необхідність формування таких інтегральних характеристик особистості, як орієнтація на суспільні інтереси, свідомість, відповідальність, посилення внутрішньої детермінації соціальної поведінки, самостійність, соціальна відповідальність за наслідки своєї поведінки, вміння прийняти в найкоротший термін оптимальне рішення.

Тому у своєму дослідженні ми ґрунтуємося на гіпотезі, що під час проектування навчального процесу у вищій школі й окремих її елементів при організації діяльності студентів мають враховуватися насамперед мотивація особистості (ціннісні орієнтації, цілі), якості особистості (здібності, характер, психологічні процеси і стан особистості), інтегральні характеристики особистості (самосвідомість, індивідуальний стиль діяльності, креативність як творчий потенціал). Як основну рушійну силу в підготовці сучасного державного службовця ми виділяємо необхідність формування мотиваційно-споживчого ядра особистості й саме на цій основі проектуємо різні методики навчання в рамках курсу "Ділова англійська мова".

Використана література:

1. Клычкова З.И. Психологические особенности обучения чтению на иностранном языке: Пособие для учителя. — М.: Просвещение, 1973. — 124 с.
2. Козлов Н.С., Крайник В.Л. Учебная деятельность студентов первого курса: теория и экспериментальная практика формирования // http://bspu.secna.ru/Journal/pedagog/pedagog_5/a13.html (08.05.03).
3. Кремень В.Г. Тільки культ знань, культ освіти, культ науки виведе Україну в майбутньому на передові рубежі // Директор школи. — 1998. — № 34.
4. Кунц Г., О'Доннел С. Управление: системный и ситуационный анализ управленческих функций В 2 т. Пер. с англ.: — М.: Прогресс, 1981. — Т. 1 — 496 с. — Т. 2. — 512 с.
5. Парыгин Б.Д. Анатомия общения: Учебное пособие. — СПб.: Изд-во Михайлова В.А., 1999. — 301 с.
6. Загороднюк С.В. Развитие управлінського спілкування в системі підготовки державних службовців: Автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. — Київ, 2003.

Стаття рекомендована до друку кафедрою державного управління та адміністративного менеджменту Гуманітарного університету "Запорізький інститут державного і муніципального управління" (протокол № 6 від 16 червня 2004 року)

